

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Úvodní kapitoly z filosofie \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Úvodní kapitoly z filosofie \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 14. 10. 1994

◆ lecture, Czech, origin: 14. 10. 1994

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Von věděl, že to je pravda.

Jo, to je dobře, já na to zapomenou samozřejmě. A já jsem slíbil, že to budu vždycky nahrávat, já si to pak půjčím, jo?

Hejdánek: Podívejte se do ní, doporučuju. Jmenuje se to, vyšlo to teď znovu nedávno, *Pravda a bytí*, nebo *O pravdě a bytí*, což je nepřesný překlad, nebo vůbec to není překlad, to si prostě vymysleli překladatel a nakladatel a tak dál. Kdysi to bylo překládáno pro *Mladou frontu* a vyšlo to, až když už *Mladá fronta* nemohla, nebo nechtěla to vydat, vyšlo to ve *Vyšehradě*. Teď to znovu vyšlo v těch mladofrontovních malých knížkách bílých.

Vom Wesen der Wahrheit. Kdybychom to chtěli přesně přeložit, tak to je *O obylosti pravdy*. Teď se znovu říká bytnosti, jak se kdysi v češtině říkalo, já navrhuji, zejména pro Heideggera, překládat jako *obylost pravdy*. Přičemž obylost se rozumí to, čím pravda byla a jest a zůstane. *Wesen* je vlastně *gewesen*, to v něm ti Němci takto cítí.

Na začátku, ta kniha je nesmírně obtížná, tak od půlky, možná od druhé třetiny už. Ale na začátku je něco, co si dneska zmíníme. Je to kritika takzvaného adekvátního pojetí pravdy. *Adaequatio*, *adaequatio*, to je tradiční název toho pojetí. Je to jeden z typů, nejrozšířenější ovšem typ interpretace toho, co je pravda, a má svůj původ – ne ten název, ale to pojetí – má svůj původ už u starých Řeků, dokonce před Sókratem už jsou tam jisté náznaky, ale poprvé to formulováno je teprve u Platóna.

Aequus, *aequus* latinsky, jak víte, je rovný, stejný. A *ad* je předpona, která ukazuje směrem k něčemu, že? Například státi a přistoupiti, že? Tedy to by tak asi znamenala ta předpona *ad*, při-stoupení. Jinak když je to jako předložka, tak to znamená k něčemu, že? *Ad rem*, k tomuto. Hned to za chvíli uvidíme. *Ad rem*, *res* je věc, *ad rem* je k věci.

A tedy *adaequatio*, přesně přeloženo, je přistejnění. *Aequus* je stejný, tedy *adaequatio* je přistejnění. A teď, byla formulována latinsky ve středověku ta adekvátní teorie, a rozšířila se hlavně díky Tomášovi, tedy v tom tomistickém proudu, ale pak se to rozšířilo všude. Už to bylo samo, jak říkám, je to staré, ale ta velká rozšířenost se připisuje hlavně tomismu, Tomášovi.

A ta celá formule zní, že *veritas est adaequatio rei et intellectus*. Já bych to možná měl napsat, já nevím, jestli jste už měli teda s latinou něco.

Já to označím, víte, že tady je *intellectus*, jo? Koho čeho, cí? Druhý pád, genitiv. *Intellectus* je první pád, *intellectus* je druhý pád. *Adaequatio*, to je snad vidět, já nepíšu moc pěkně na tabuli, nejsem zvyklý. *Adaequatio rei et intellectus*.

My se k tomu vrátíme ještě za chvíli, jak to vlastně vzniklo, a jaksi rozbor této definice a upravíme si ještě pak dvě další definice z toho vyplývající. A nyní začneme touto kritikou Heideggerovou, která není myšlena zcela vážně, předem upozorňuji, poněvadž my také v ní odhalíme chybu. Ale je dobré si ji nechat dojít.

Z této definice se totiž vyvodilo, jak říkám, se k tomu vrátím, se vyvodilo později něco jednostranného. Totiž, že to je *adaequatio intellectus ad rem*. Že to je přistejnění rozumu nebo myšlení, to se mohlo říct, k věci. A to s dobrým zdůvodněním, že to takhle mysleli staří Řekové, kdežto tato definice je upravena už, aby vyhovovalo té křesťanské formě myšlení, ať už filosofického nebo teologického.

A ta námitka Heideggerova, vezměme ji teď do kola. Mimochodem dalo by se česky se také říkat shoda. To *adaequatio* se nepřekládá jako přistejnění, to jenom upozorňuji, že to tam v tom je. A říkalo se shoda. Pravda je shoda myšlení se skutečností. To už všichni znáte. Tohleto rozšířil pozitivismus, který u nás měl takové dobré jméno v devatenáctém století, protože to byla pokroková, osvícená filosofie, která nebyla tak pitomá jako ten oficiálně nabízený herbartiánismus. Ty situace, která až na ta jména a ty názvy, nám jsou důvěrně známé.

Čili pravda je shoda myšlení se skutečností. A Heidegger se ptá: vezměme pěťkorunu. Myšlenka

pětikoruny a skutečná pětikoruna. Skutečná pětikoruna je kulatá. Myšlenka pětikoruny není kulatá. Skutečná pětikoruna je z nějakého kovu. Myšlenka pětikoruny není z kovu. Za pětikorunu si koupíte, já nevím, půl vdolku. Za myšlenku pětikoruny vám nikdo nic nedá. Tak kde je *sapristi* ta shoda? Nebo mohli bychom říct, kde je to přistějnění?

Absurdita toho předsudečného pojetí pravdy, že myšlení je shoda se skutečností, je tady naprosto zjevná. Myšlení je něco docela jiného než to, co je myšleno. A pravdu nemůžeme tedy v tomto pojetí – ono tam je zároveň v pozadí jisté pojetí pravdy. A to musíme nejprve podkopat a vyndat, protože to není vidět. Pravdu přece nemůžeme hledat v tom, čím se myšlení připodobňuje věci, která je míněna, myšlena. Teď když si necháte tuhle věc dojít, tak myslím, že už nikdy nebudete užívat ani v myslí, natož ještě v ústech té definice, že pravda je shoda myšlení se skutečností.

Ono přece to v nás pořád je. To je právě ta záležitost starých Řeků. Už *presokratci* někteří, například Parmenidés, to je ovšem takový zvláštní myslitel, který vlastně zakončil život filosofie. Nejdřív zakončil život *arché* a potom i život filosofie. Nejdřív zavraždil pravé jsoucno a pak zavraždil sebe jako filosofa. To je taková zvláštní postava, pochopitelně všechno filosoficky, ne pomocí kudly.

Ten říká: říci o jsoucím, že jest, a o nejsoucím, že není, to je pravda. No jo, říci o jsoucím, to je výrok. A říci o něm, že jest, to je taky výrok. Čili tady se srovnává ne skutečnost s myšlením, ale jeden výrok s druhým. A to je ovšem něco jiného. Výrok s výrokem, myšlení s myšlením, rozum s rozumem srovnávat můžete. Ale myšlení nebo rozum s věcí srovnávat nemůžete.

Pravda tedy může být definována – a pak přezkoumáme, jestli je to pravda – ale může být vymezena, definována jako shoda výroku s výrokem. Tohle si uvědomili také křesťanští myslitelé a řekli si, že na začátku může být výrok boží a na konci výrok člověka. Ta věc tam hraje takovou prostředkující úlohu, ale v podstatě poznání – a tady vidíte, jak tam hraje Platón – není sice rozpomínání, jak je to u Platóna, protože tady už se neříká, že lidská duše má svůj domov ve světě idejí, a proto si trochu pamatuje, jak to tam bylo, když vypadne z toho světa a je ve vězení těla nějaký čas, než zase je smrtí uvolněna, osvobozena. Ale poznání je přijetí božího zjevení, přijetí boží myšlenky. To je poznání.

Ale ovšem jenom zcela výjimečně je možné, aby Bůh sám nám zjevoval své myšlenky přímo, to jest nalil nám to trychtýřem do hlavy. Většinou jsme odkázáni na to, jak Bůh podle své myšlenky a podle svého stvořitelského slova vytvořil věci. Na těch věcech, to už je zas Platón, na těch věcech je otisk té boží myšlenky. A my na těch věcech poznáváme, sice jenom částečně a do jisté míry a nikdy ne dokonale – pak samozřejmě dokonale je to tím trychtýřem – méně dokonale poznáváme boží myšlení na tom, jak ty věci vypadají.

A tak tedy pozorným sledováním, zkoumáním, poznáváním věcí vlastně poznáváme boží myšlenky. Z toho pak vyplývalo, že *adaequatio rei et intellectus* má dvě fáze. Především to je *adaequatio rei ad intellectum divinum*. Stvořená věc tedy se nejprve přistějšuje myšlence boží. Myšlenka boží stojí na začátku, to je to boží stvořitelské slovo, a ta věc musí být připodobněna, přistějšena, to jest musí odpovídat, *respondeo*, musí odpovídat myšlence boží. Čili na začátku stojí připodobnění, přistějšnění nebo shoda věci s tou božskou myšlenkou, s božským intelektem.

No a když přichází člověk, tak je to *adaequatio intellectus hominis ad rem*. *Intellectus hominis* je tady chápán – na to pak navazuje anglosaská empiristická tradice – je vázán na věci. Lidským rozumem nemůžete proniknout myšlení boží, neboť jiné je myšlení boží než myšlení lidské. A tedy jediná věc, co ze strany člověka zbývá nám lidem, je jednak čekat na ten trychtýř, kdyby náhodou, ale když ne, tak pozorovat věci a snažit se porozumět, co v té věci je z toho původního božského záměru, poněvadž věci se kazí.

Věci se kazí. To je řecká myšlenka, že se věci kazí. Ale my to víme také bez Řeků. Postavíte barák, a když se o to nestaráte, za dvacet let vám to začne téct střechou a do té stavby vám zatéká. Věci se kazí. Čili mi na věcech to můžeme jen tak trochu poznat. Ale přece jenom něco na tom poznat. Proto se říkalo a také náš Komenský tedy říká, že jedna z těch tří knih, ve kterých musíme číst, je kniha přírody. Poněvadž nestačí jenom zjevení, poněvadž Bůh nám nezjevuje, co nechce. Také chce na nás, proto nám dal rozum, jinak by

nám dal jenom hlavu s dírou na nalévání tím trychtýřem. Ale on nám dal rozum. To znamená, chce, abychom tím rozumem také něco podnikali. Čili neřekne nám všechno ve zjevení, jenom to nejdůležitější přes svědky a v *Bibli*, ale my musíme také něco udělat za sebe a tedy musíme poznávat věci a číst v *knize přírody*, jak se tomu říkalo.

Pochopitelně neříkali, ten ostatní svět pro nás je daleko důležitější – i když málokdo to leckdo neřekl – důležitější je svět člověka, ne svět přírody. Svět společenský, svět lidský, lidského společenství, to je pro nás daleko nejdůležitější. Ale to tenkrát se neříkalo. Tenkrát se říkalo: jako musíte číst v *Bibli*, tak musíte číst v *přírodě*.

No, a teď přišla doba nová, která nejprve se netvářila, že pochybuje o Bohu, že popírá, ale něco z toho v tom bylo. Ale nechtěla ve vědě, v pozorování přírody, nechtěla se odvolávat na Boží vůli. Prostě to nepatří do vědy. Tohleto bylo tedy vyloučeno z vědy. To ať si říkají teologové. To je nějaká teologická pravda, to nás nezajímá. Dvě pravdy. Ta pravda naše, pravda rozumu, zkoumajícího rozumu, a ten stále byl víc sebevědomý, zkoumající rozum, pravda rozumu je tato.

Znamená to, že my musíme se rozhlížet, brát věci do rukou, koukat se na ně ze všech stran, pokud možno je rozebrat. A pak říkat: no vidíte, ono to vlastně není nic než *atomy* a *prázdnost*. A to je vědecká *metoda*. A tato vědecká *metoda* prostě ve všelijakých hadříčkách, převlecích, vládne dnes. To je to, co ten základní nesmysl samozřejmě výplod řeckého vynálezu, když třeba řekl – teď jsem citoval právě Demokrita, Leukippos –, že horké, teplé, červené, zelené, kočka, pes, to všechno je jen zdání, smyslů klam. Ve skutečnosti jen *atomy* a *prázdnost*.

To je to, co dělá *biologie*. No tak co je kočka nebo pes? No tak to jsou jenom *buňky*. Prostě určitým způsobem uspořádané *buňky*. A co je *buňka*? No to jsou jenom takové komplikované *molekuly*, které tam nějak jsou pohromadě, aby se to nerozpadlo, k čemuž to domněle *inklinuje*. A co to jsou ty velké *molekuly*? No tak to je prostě takový chuchvalec těch jednoduchých *molekul*. A co je *molekula*? No to je zase nějaká taková hromádka *atomů*. Takže vlastně jsme tam, kde začal Demokritos s Leukippem. Všechno to jsou v podstatě *atomy*.

A pořád dneska jsme o to pokročilejší, že se můžeme ptát: a co to je *atom*? No tak to je *jádro* a *elektrony*, které tady krouží kolem. A co je *jádro*? No tak to jsou nějaké ty *kvarky* a já nevím a tak dál. No tak a dál už nevidíme, nebo to uvidíme dál. Vlastně všechno to jsou ty *kvarky* anebo ty vyšší potom – teď víte, že jich je teď už několik desítek, těch *elementárních částic* – některé se vyskytují běžně, některé jsou vzácné, některé si musíme vyrobit. Uděláme to na *urychlovačích*, které představují kilometrové průměry kvůli nějaké takové malinké *částici* se postaví taková obrovská věc a tak dál. No tak jsme na tom daleko lépe než Demokritos, ale vlastně říkáme totéž. Výsledek je stejný, jenom že je to nákladnější. Tím k tomu lidi mají k tomu větší respekt, když prostě něco musejí draze zaplatit, no tak to je hned vidět, že to je cennější.

Nic proti tomu. Ta věda je užitečná věc, ale člověku je líto, že ty výsledky jsou filosofické výsledky tak chabé. To, co dovedou udělat pomocí těchto chabých, filosoficky chabých výsledků, umějí udělat atomovou bombu nebo udělat jadernou elektrárnu a tak dále. Je to neuvěřitelné, ale je to cesta k pravdě? To je ta cesta k pravdě? Původně to byla *teorie* pravdy. A když my tedy to všechno dešifrujeme a řekneme: no vidíte, živé *organismy*, to jsou jenom nějaké ty *molekuly*... no tak jsme v pravdě u konce. Proti tomu se potom ve dvacátém století zvedla ta velká *opozice fenomenologů*, kteří říkají, že tato cesta *interpretovaná* tak, že ty věci, věci... prostě vezmeme a rozebereme na *prvočinitele*, že není ta správná cesta. Že to je jenom jedna z možných, ale je to cesta podivná. Poznáme skutečně, co to je pes, když ho rozčtvrtíme, rozosmíme, rozšestnáctinujeme a tak dále? Jsme stále blíž k tomu, co to je pes? A když to rozebereme, zabijeme ho, abychom byli lidští, a pak se podíváme tedy, jak ty kosti jsou tam spojeny a co dělají ty šlachy a tak dál, jsme blíže k tomu, co to je pes?

No a tady *fenomenologové* říkají: ne. To je ta cesta *konstrukce*. Vy to rozeberete na *prvočinitele* a teď ten hlavní vědecký cíl je z těch *prvočinitelů* to zase dávat dohromady. Ale to prakticky zatím neumíme. Když rozebereme psa, tak my ho už nedáme dohromady. To ta věda zatím neumí. Ale my to můžeme aspoň

modelovat v mysli. No a tedy říkáme, máme *teorii*, prozatím to neumíme v *praxi* udělat, ale máme *teorii*, jak vznikl život a jak vznikl pes. A to ne jako že se narodil z feny, ale jak vůbec se vzala *fenovost* a vůbec *psovitost*. A už uvažujeme o *psovitosti*, to už začal Sókratés s tím svým nějakým koňským handlířem, který si myslí, že je odborník na koně, že o tom ví, že ví všechno o koni. No a tak Sókratés se ho zeptá: no a co to je *koňskost*? On říká: no tak například tohleto... on říká: ne, já se neptám na příklady, já se ptám na *koňskost*. On z toho byl trochu [nesrozumitelně], Sókratovi nevadilo, co to je *psovitost* udělat něco jako trojúhelník, který by ale nebyl trojúhelník, ale *trojúhelníkovitost*. A byla by to nějaká taková věc, něco jako věčná, jako trojúhelník, který není nikde a nikdy, a přitom kdykoli si na něj vzpomenete, hned ho máte před sebou, můžete ho měřit v duchu, změříte, kolik to může být dohromady, ten součet vnitřních úhlů. Vy nemusíte pozorovat nějaké trojúhelníky. Navíc, když je pozorujete a chcete to měřit, třeba vyměříte nějaký trojúhelník a pak chcete měřit, tak to je vždycky jenom přibližné, jsou tam chyby, chyby měření. V mysli je to daleko přesnější, tak v mysli poznat, co to je *koňskost*. A nejenom *koňskost*, ale i co to je spravedlnost.

Tahle tradice filosofická, to jsou ty modely. Na těch modelech se to všechno ukáže a proti tomuhle, proti této konstruktivní metodě, mimochodem když znáte *Útěchu z filosofie*, vidíte, že tam Radnóti mluví taky proti konstrukci. Jistě je to trochu ovlivněno, nikde nejmenuje fenomenologii, ale Radnóti nebyl fenomenolog. Asi je to letmo od Husserla, možná že někde u něj četl o tom, že fenomenologie se stala v Evropě slavnou teprve poválečně. Že před válkou to byla čistě záležitost na univerzitách a většina vysokoškolských učitelů neměla o tom pořádně páru. Pamatuju si, jak vyprávěl Patočka o Husserlovi, jak před válkou Husserl byl jednou v Praze, byl pozván, dokonce pak se mluvilo o tom, že by se do tehdejšího Československa přestěhoval, poněvadž on byl po otci Němec, no tak v Německu se tehdy všechno připravovalo, aby sem mohl přijít, eventuálně tady přednášet na univerzitě, nebo to by bylo možná moc provokativní v té době, tak aspoň aby tady mohl dožít. Ale předčasně umřel, ale předtím už tady byl na návštěvě, byla tady jakási konference, rozhodl se, že se bude v tomto prostoru středo- a východoevropském vydávat časopis zvláštní fenomenologický a tam začala vycházet ta Husserlova *Krise evropských věd*, která potom byla přeložena a vyšla v *Akademii*, takže určitě stojí za pozornost a taky tam vyšel Patočkův nějaký článek a taky tam vyšel článek Kozákův. A tam na tom je prostě navěky dokumentováno, jak prostě nepochopil, i když mohl číst, i když samozřejmě u toho byl, nemohl chybět, i když tady byla konference a někteří lidé, *Landgrebe* tady například byl a celá řada Husserlových žáků, taky nejenom sám Husserl, nepochopil nic Kozák. To tak bývá, že prostě myslitelé se chápou teprve u konce svého života, když mají to štěstí, tak na sklonku svého života jsou pochopeni, anebo teprve po smrti a někdy dost dlouho, například Kierkegaard byl objeven po padesáti letech. Předtím ho nikdo nebral vážně, poněvadž on sám k tomu nepsal žádný traktát.

No a tedy ta argumentace fenomenologická, o co jde, jenom tak v šesti slovech se o tom zmíním, ta argumentace fenomenologická je, že my nikdy nemůžeme tím, když rozebereme věci a pak je sestavujeme, v mysli většinou dohromady, tak prostě nikdy nemůžeme poznat, co ta věc je. Vždycky my poznáme jenom tak něco. Důležité je, jak se nám jeví, jak se nám ukáže. Husserl interpretoval fenomenologii jako metodu, jako filosofickou metodu. Že dneska se z toho stala filosofie, to je nedopatření, ke kterému zavalil některé inspirace i sám Husserl, který sice říkal, že je to metoda, ale sám už nepostupoval jenom jako kdyby to byla metoda, ale zejména většina jeho žáků to chápala jako filosofii celou. A v tom smyslu tedy fenomenologii neberu, poněvadž to je prostě chyba. Je to zas chyba druhého stupně. Fenomenologie tak zhruba, cituji Husserla, zhruba řečeno je, když přestanete uvažovat, jaká věc je, co je věc o sobě, jak to spojil Kant, že věc je o sobě a pak je věc *pro nás*. A my nemůžeme nikdy poznat věc o sobě. No a samozřejmě, když řekneme, že věc o sobě je, jak je bez nás, no tak bez nás znamená i bez našeho poznání. No tak jak je věc bez našeho poznání? No nepoznaná, samozřejmě. To je ten trik. Tam nejdřív něco řeknete a pak to tam jako kouzelník z klobouku zase vytahujete, ale nejdřív se tam to vajíčko nebo ten králíček musel dát. Vy tam dáte hypotézu, že to je věc o sobě. *Věc o sobě*, to je bez nás. A teď necháte v omylu všechny ty, kteří vás poslouchají, že bez nás se rozumí, že jsme to tam nedali. Ale

on to myslí tak, že bez nás, bez našeho poznání. No a bez našeho poznání je to nepoznatelné, to je pochopitelné. To se k tomu nemusí nic dodat. No a samozřejmě, když to poznáte, tak už to není bez nás, už to není bez našeho poznání, pak už je to naše poznání. Prostě to rozpojení věci o sobě a věci pro nás je nesprávné. A nesprávné ne samo, nýbrž nesprávné, protože tam je jakási dvojakost, dvojsmyslnost, dvojznačnost a ta dvojznačnost vede ke konfuzi. Když to přesně vymezíte, co to znamená to pro nás, tak najednou celý ten trik je v čudu. No, ale to nechejme stranou. A teď říká: kdyby to bylo takhle, tak je to vlastně nahoře v pořádku. Husserl řekne: a my prostě tu otázku, jak je věc o sobě, vytkneme před závorku a nebudeme o tom mluvit. Jenomže on si myslí, že když bude mluvit o tom, jak je věc pro nás, že to jsou jenom *fenomeny*. To je ta chyba. Kde je ta možná chyba, abychom dokázali tu chybu, musíme si říct, co to je *fenomen*. Vy už jste pokročili v řečtině. Od čeho je slovo *fenomen*? Co to je *phainomenon* v řečtině? Od jakého slovesa to je? No teda, ta vaše řečtina. To teda nevím, za co dostáváte jedničky.

Je to od *faínesthai*. Co to je *faínesthai*? No, tak s vámi je teda potíž. Já teď chápu, jak jsou ti, co přijdou tři dni před Karolinem dělat zkoušku z filosofie, a oni jsou všichni na propadnutí. Já to začínám chápat. Oni celých pět let nic nedělali, nebo osm let většinou to bylo, nic nedělají, flákají se dva roky někde na nějaké universitě cizí a neškoprtnou o filosofii.

Faínesthai je vyjevovat se. Ale co to je vyjevovat se? Je to od *fós*, *fótos*, to je světlo. Čili vyjevovat se na světle. To je i ukryto v našem jazyce: svět, to je to, co je na světle. To je osvětlená scéna. Když to není osvětleno a je to ve tmě, tak je to *tohu va bohu*, to je nějaký chaos, tma nad propastí a to dno propasti zatemněno.

Fós je rozhodující. Čili na co dopadne světlo, tak je to vidět. Na co nedopadne světlo, tak to vidět není. Ale to neznámá, že to tam není. To je pro nás. Staří byli přesvědčeni, že když na to nedopadne světlo, tak to tam není. Čili světlo pravdy, když se říká, tak v té nefilosofičtější linii hebrejského myšlení znamená, to je to stvořitelské světlo. Nikoliv světlo, které dopadá na každého, na dobrého i zlého, jak to známe z evangelia, že nedělá rozdílu a tak dále. Ne, světlo pravdy, to je to stvořitelské světlo, díky kterému ta věc teprva se stává tím, čím jest.

Takže tady vidíte někde vzadu kdysi dávno, že staří to viděli jinak. Ale ta filosofie se tam vtláčila a začala o tom všelijak přemýšlet a udělala z toho, že jednak něco je a jednak se nám to ukazuje, nějak se to vyjevuje. A teď jde o to, abychom za tím, jak se nám to jeví, abychom viděli to, jak to je. Toto je ta základní otázka starých Řeků, že se tážali po té pravé skutečnosti bez ohledu na to, jestli je to osvětleno nebo ne. Oni byli přesvědčeni, že ta pravá skutečnost ta sama svítí. Ta nepotřebuje žádné světlo. To je třeba, to najdete u Platóna v *Mýtu o jeskyni*. Tam se neříká, že tam je nějaký oheň, ten vrhá stíny a lidi jsou tak připoutáni, že vidí jenom ty stíny a nevidí nic jiného a myslí si, že ty stíny jsou ty věci. To je tam přítomno.

A teď, když ten filosof se odpoutá a vyleze ven z té jeskyně, tak najednou je oslněn a nevidí nic. Proč? Tam není, že tam je nějaké velké světlo a on by viděl ty pravé skutečnosti. Ne, ty pravé skutečnosti on by mohl vlastně vidět už, když se odpoutá. A teď by viděl ten oheň a teď by viděl ty lidi a věci, jak ten oheň vrhá stíny. Nemusel by vylézat, to by viděl všechno v té jeskyni. Ne, on pak přišel nahoru a tam teď viděl ta pravá jsoucna nebo to pravé jsoucno, tu pravou skutečnost, která sama svítí, která už nepotřebuje, aby nějaké světlo ji osvětlilo. To je ta pravá skutečnost. A proto také není potřeba na ni koukat a poslouchat ji ušima a dotýkat se jí rukama a zjišťovat, jestli je tvrdá nebo ne. Již pouhým náhledem rozumu, ne očí, rozumu poznáte, co to je, protože ona sama svítí. Svítí pro rozum, ne pro oko.

Tak takhle si Řekové představovali skutečnost. Skutečnost, to je to, co samo svítí a co tedy není podrobno tomu rozporu mezi tím, jak to jest a jak to vypadá. Tohle je předpoklad. A ten ovlivňuje potom celé to další myšlení. Proto také je vůbec možné, že přišel filosof, který řekl, že Achilles nemůže předejnat želvu, ač každý vidí, že ji předežene. Ale ta důvěra v ten rozum, který to nahlédne, a ta základní nedůvěra v to, co nám ty smysly říkají, ta byla zakotvena v této představě, že ta pravá skutečnost je něco jiného než život. To všechno jsou takové nějaké bláznovství, obrázky, které vznikají jako mraky, někdy to vypadá jako velbloud, někdy jako něco jiného a vy si toho všímáte. Ale ta pravá skutečnost je

něco úplně jiného. Třeba trojúhelník.

Tady vidíte, samozřejmě dalo by se to sledovat v celých dějinách, ale to nemá cenu. Tady vidíte jenom, jak nějaké základní předpoklady, které vytvářejí jakýsi kontext, znamenají něco takřka fatálního v některých případech, pokud nejsou podrobeny kontrole, něco fatálního pro pojetí pravdy. A ta fenomenologie ukazuje, že je potřeba si všimnout toho, jak věci vidíme, slyšíme, hmatáme, jak se nám dávají, jak se podávají a nechat stranou otázku, jak jsou. Nevím, jestli už jsem tady říkal ten pastýř vtip, na kterém se dá leccos ukázat, když badatel tohoto přístupu, když se z toho neudělá jenom metoda, nýbrž když se z toho udělá základní filosofická pozice jako u Edmunda Husserla, já to slyšel v době svých studií mockrát, která tedy vidí ty věci jako *fenomény*. Smysl toho je spíš, že to je instruktivní, ne že by to bylo nějak zvlášť vtipné. Do Alp se vydali tři akademičtí učitelé nebo nějakí odborníci. Teď lezou po těch výškách a koukají se okolo, je to všechno krásné a najednou jeden z nich zvolá: „Jé, koukejte se, v Alpách jsou černí kamzíci!“

No, matematik vedle něj udělal: „Počkej, houby! Já si myslím, že přesně vzato můžeš tvrdit, že v Alpách je přinejmenším jeden černý kamzík.“ Fyzikovi se rozlišení zdálo být příliš hrubé, ale pak řekl: „Pánové, tomu říkáte věda?“ „Věda,“ řekl logik, „pokud vím, máte oba nanejvýš právo říct, že v Alpách je alespoň jeden kamzík, který z jedné strany je černý.“

Ten logik by se kupodivu mohl přihlásit u Husserlovy školy. Vlastně přístup fenomenologa nechce uvažovat o té druhé straně, kterou nevidí. *Redukuje* ji v závorkách. Prostě pro něj nebudeme uvažovat, co je kamzík o sobě. Budeme uvažovat jenom, že je z jedné strany černý, o tom víme, přes to to vidíme. Ono to tak docela není, oni samozřejmě ve fenomenologii nemohou takto počínat, ale tvrdí, že si tak počínají.

Někdy má tato metoda obrovské výhody a ukazuje novými směry. Ukázalo se, že zejména v psychologii a v psychiatrii byla *fenomenologie* nesmírně cennou metodou. Protože psychiatři se v duchu té konstruující vědy domnívali, že základem všech duševních deviací je nějaká dysfunkce molekul někde. Někdy to je pravda, jenže ve větším počtu případů to pravda není. Molekuly jsou zcela v pořádku, ty nervové dráhy jsou zcela v pořádku, fyziologie, neurofyziologie naprosto. Není to napravitelné tím, že tam uberete nebo přidáte nějakou substanci, nějaký hormon nebo co se to všechno dává za léčiva. Tím to není napravitelné.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: ...v případě počtu a tvaru květů. Největší většina případů to bylo u těchto věcí v botanice. Víte, že když se podíváte do klíče, tak ty botanické klíče vždycky začínají tím, jak vypadá květ. Křížokvěté mají čtyři opylovací lístky a nemůžete si je splést s ničím jiným. A tak představují zvláštní takovou, já nevím, jestli čeleď se tomu říká, nebo možná že to je ještě nějaký řád. Nebo složnokvěté.

Nebo ty základní rozdělení rostlin na tajnosnubné a jevnosnubné. Jevnosnubné jsou ty, co kvetou, tajnosnubné nekvetou. Například lišejníky – tam je to otázka, jestli lišejník je jenom rostlina, tam je nějaká *symbióza* – ale třeba řasa. Řasa je tajnosnubná. Kapradiny jsou tajnosnubné.

A naopak jehličnany, ty jsou jevnosnubné, i když zase patří jinam než třeba jabloně. A tak podle toho, jak to roste, jak to vypadá. Jenže právě se ukázalo, že v tom, jak to vypadá, tam to není spolehlivé. Pak jsou to třeba prýšce, které jsou stromy a které jsou byliny. U nás známe několik, snad tři prýšce, nejznámější, který najdete v každé mezi, je prýsec chvojka. Je jich víc.

A někde ve světě jsou prýšce, které jsou celé stromy. Jsou takové prýšce, které vypadají divně, nepravidelně a pokrouceně, některé vypadají jako kaktusy, dokonce mají ostny. A je jenom jedna věc, podle které poznáte takový naprosto divný prýsec: když ho naříznete, tak kape bílé mléko. Podle toho, jak to vypadá, to už v té vědě není. Ale zdát se může, jak vypadá květ, tam už je to lepší, protože všechny ty prýšce mají víceméně podobný květ. Jinak vypadají úplně jinak, ale podle květů se to také pozná.

Co je zvlášť důležité, že stejně se to dělalo u zvířat. Tam rozhodující bylo, jak to zvíře vypadá, jestli má jedno kopýtko nebo dvě kopýtka. Jsou lichokopytníci a sudokopytníci, tak se to rozdělovalo podle toho, jak to vypadá. Jenomže se ukázalo, že jsou příbuzní – a jak se to ukázalo, nebudu vykládat, protože jednak to moc dobře nevím a zadruhé to pro nás není důležité. Teď si nevzpomenu, jak se to zvíře

jmenuje, ale je to blízký příbuzný slona a je to něco jako koza. Prostě to skáče. Když se to lekne, tak to vyskočí na skříň. To by nikdo nepodezíval takové zvíře z toho, že je to příbuzný slona.

Takových případů je celá řada. Koho by napadlo, že tahleta tlustá ryba není ryba, ale savec? Koho by to napadlo? Také velryba je velká ryba. A ono to žádná ryba není. My jí nadále říkáme velryba, stejně jako říkáme, že zapadá nebo vychází slunce, a víme, že nezapadá ani nevychází.

To jsou problémy *fenomenologického* přístupu. Ale nejenom to. To by ještě pořád ten Linné zvládl. Co by ale nezvládl, je, že jsou třeba – na to jsem tady už někdy ukazoval – *Adolf Portmann* začal pozorovat, že jsou mezi ptáky a vyššími savci jakési skupiny, které jdou napříč. Že jsou zvířata a ptáci, jejichž mláďata se narodí či vylíhnou a jsou hned schopna plného života.

Můžete si doma udělat malou pícku na vejce, ne na jedení, ale na vylíhnutí kuřete. A kuře bez jakékoliv další pomoci, když ho správně navlhčujete a ohříváte na správnou teplotu, se po jisté době vylíhne. Vy máte zajištěno tím, že jste to od samého začátku měli v krabíčce a ohřívali na určitou teplotu, že tam žádná slepice nesměla, nic mu nenašeptala ani ho ničemu nenaučila. A milé kuře se vylíhne, vyleze ze skořápky, a ještě navlhlé ho dáte na kus papíru, kde jste předtím inkoustem udělali tečky.

Kuře se jenom rozhlédne a už tam začne klovat. Ono ještě nepozná, nemá tu zkušenost – to slepice už neudělá, ta už ví – ještě neví, jak rozeznat tečku od mouchy nebo od semínka, ale už to zkouší. Trochu zkušenosti k tomu, ale už to zkouší hned. Když tam dáte místo teček semínka, tak se kuře hned začne žít.

Podívejte se třeba na orla. Narodí se takové orle a vůbec není schopné se pohnout, jen se tam třepe.

Můžete vylíhnout doma orla a dát mu na papír myši, jestli začne žrát? To nebude dělat. Ten je neschopný. Rodiče orlí se o mládě starají velice dlouho a krmí ho v hnízdě.

Stejně tak kachny. Na venkově bylo běžné zvykem, že se kachní nebo husí vejce dávala pod slepici. Ta je vyseděla a pak se mohla zbláznit, když vyšly poprvé na procházku a tam se najednou ta mláďata vrhla do vody, do nějaké kaluže. Kvočna se mohla zbláznit, že se utopí. Byly to všechno kachny, ale ona to nevěděla. A hned. Na to nepotřebujete čas, hned první druhý den klidně. A u zvířat. Podívejte se, pokud jste z venkova, tak víte, jak to vypadá třeba, když se narodí kůzle nebo tele nebo malý kůň, hříbě. To trvá chvílička a postaví se na nohy, ještě se mu takhle třepou, ale už vyhazuje. V přírodě takové mládě krátce, půl hodiny, hodinu po narození je schopno doprovázet stádo. To stádo se kolem sice chrání to mládě, ale doprovází ho. Žirafa, když se narodí a spadne ze dvou metrů, za chvíli je schopna doprovázet stádo žiraf. Na druhé straně máte malé psy a tedy štěňata a koťata, která jsou naprosto neschopná, jsou tam opuštěná sama o sobě. Samozřejmě kojit musí každá žirafa malé žirafě, to je jasné, ale ta žirafička může doprovázet, kdežto kotě a štěně nejsou schopni pohybu pořádně, hrabou nohama ještě kdovíkolik čtrnáct dní potom a nechodí.

Takže *Adolf Portmann* si všiml, že jak mezi ptáky, tak mezi živočichy vyššími – samozřejmě netýká se to těch malých krokodýlů nebo želv a podobně, kteří se narodí a pak utíkají do vody, než je někdo chytne, tam dospějí, to je jinak – u těch vyšších je to takhle a on je nazval *Nesthocker* a *Nestflüchter*. A to je napříč tomu dělení linnéovskému. My vlastně nevíme, jak to zařadit, podle toho nemůžeme dělit, pak by ptáci, jako jsou orlové, a štěňata patřili k sobě. A na druhé straně zase kozy a mufloni a podobní by patřili ke slepicím. To je prostě divné. Takové dělení, ta klasifikace není toto, ale přesto je to zajímavé, že takové analogie jsou napříč tou klasifikací.

Nesthocker, *Nest* je hnízdo, *hocken* je dřepět, to je mládě, které se narodí a dřepí v hnízdě. A pak jsou *Nestflüchter*, to jsou ti, kteří utíkají z hnízda, opouštějí ho. Tady vidíte, že najednou, když si všímáme ne toho, jak zvíře vypadá, jak dospělec vypadá, nýbrž jak se chová, a to je ten *behaviorismus*, o čemž byla včera řeč, najednou vidíte, že se nám to jeví trochu jinak. Najednou ty vztahy mezi ptáky a zvířaty se nám začnou strukturovat jinak. A to je strašně důležitá věc. Potom najednou nám opravdu velryby a delfíni a tak dál patří do jiné skupiny a vidíme proč, protože tvar delfína a tvar třeba žraloka je velmi obdobný, a přitom žralok není ani pořádná ryba, to je ještě taková nedokonalá ryba, nemá pořádné srostlou kostru, je to pozůstatek nějakých těch paryb nebo co. A tady vysoká úroveň savců, a ono to vypadá stejně.

Najednou protože se to chová stejně, zjišťujeme, že ten tvar toho těla je nějak spjatý, to není jenom geneticky, sice tam zjistíme nějaké vlohy k tomu mít takové tělo, takový tvar těla, ale víme, jak to souvisí s tím, jak to zvíře žije.

Toto byl objev *behaviorismu*, který je jistou analogií, ale není odvoditelný z té fenomenologie. Teď vznikla celá vědecká disciplína *etologie*, která se nezabývá tím, jak zvířata vypadají, nýbrž jak se chovají. A teď dělá klasifikaci úplně jiným způsobem, tím, jak se chovají. A tím se také něco dozvídáme.

No ale vrátíme se k té otázce první, k otázce fenomenologie. My tam musíme zavést jedno dělení, které nebývá zjevné. Někteří z vás už to vědí, já jsem vám tady před časem kvůli tomu citoval ze Sofokla.

Doufám, že někteří byli u toho. Nikdy nevím, který ročník je co. Sofoklovi v jeho *Aiásu*, v té tragédii *Aiás*, na závěr tam má Aiás dlouhý monolog, než se zabije. A v tom je jakýsi citát, začneme *in medias res*, ale je to velmi důležitá věc, která ukazuje na to, co teď řeknu. Je to už u Sofokla, ne u *filosofa*, nýbrž u básníka tragéda. Je to rozpoznání velmi staré.

Čím se liší ta klasifikace, ten postup klasifikace zvířat nebo rostlin podle toho, jak vypadají, od toho, jak se chovají? Čím se to liší? Především zřetelem k času. Když se díváme, jak vypadá nějaké zvíře nebo květina, jaký má květ, tak jsme vázáni na tu někdy velmi krátkou dobu. Nevím, jestli jsou mezi vámi pěstitelé kaktusů nebo jestli o tom máte nějaké vědomosti, prostě jsou kaktusy – vy byste to měli znát z Bezruče – co kvetly jednou a kvetly v noci. Co kvetly jednou a kvetly v noci. Některé kaktusy kvetou v noci, a když je to vzácnost nebo to považujete za vzácnost, poprvé ho máte, dostanete kaktus, u kterého vidíte, že se celý den připravuje, už má to poupě nabitě, že se připravuje. Teď je večer osm, a je devět, vy říkáte: „Tak já si dneska počkám.“ A je deset, a je jedenáct a furt nic. Jenom vždycky malinko ještě, malinko takhle takhle dělá. To pak v jednu hodinu, o půl jedné, najednou se rozevře. Ráno je pozdě. Ve čtyři už je zase svadlý.

Tady vidíte, že prostě vidět, jak ten květ je, je možné jen krátkou chvíli. On kvete dvě, tři hodiny. Ale kaktus sám, ten roste třeba dvacet let. A vy teď chcete rozlišovat kaktusy, zařazovat je podle toho, jak vypadají dvě hodiny, a kašlete na to, jak vypadá kaktus dvacet let.

Já řeknu něco analogického z lidského života. Co to je dívčí krása? To je něco jako ten květ kaktusu. A vy jste oslnění. A teď se zamilujete a teď jste ochotni na celý život udělat krok jenom proto, že jste oslnění krásou. Musíte vidět, že to je naprosto jasné, že to je špatná metoda, protože pak musíte ten kaktus zalévat celý rok a doufat, že zas příště někdy rozkvetne. Ale ten kaktus má tu výhodu, že může znovu rozkvést.

Prostě když si vybírám partnera, tak to nemůžu vybírat podle toho, jak teď vypadá. Já musím vědět něco o jeho minulosti a zejména musím spojit svou budoucnost s tímto partnerem a rozumně uvážit, zda je to vůbec možné. Tady vidíte, jak to, jak věci vypadají, někdy není nejdůležitější. Není to nejdůležitější.

A pak tady samozřejmě do toho patří důležitost času pro poznávání. Nejenom že samotné poznávání potřebuje čas, zajisté, ale i to, co poznáváte, musíte poznávat s vědomím, že to je něco časově rozvleklého, roztaženého. Že to prostě má tu extenzi časovou. To je ta chyba, že my jsme tak ovlivněni řečí, že i když chceme mluvit o rozměrech času, tak užíváme termínů vymyšlených pro prostor. Délka času. Je to dlouhé. Dlouhý čas – vždyť je to absurdita. Dlouhý čas můžete mít i pět minut. Prostě se nic neděje, to je nuda. Dlouhý čas je nuda, a ne rozměr, který hodinkami změříte. A naopak vám prostě uteče celý život a nevíte jak.

Takový Bergson, to je jeden z pozoruhodných myslitelů, jinak dost opomíjený. On byl přesvědčen, že myšlení je omyl přírody. A dokazoval to neobyčejně promyšlenými, skvělými rozumovými argumenty. On užil vysokofrekvenčního myšlení pro to, aby ukázal, že myšlení je slepá ulička. Pozoruhodný myslitel. Ale vitalista, že? Jeho nejznámější kniha, také do češtiny přeložená, je *Vývoj tvořivý, L'Évolution créatrice*. To je kniha, kterou napsal jeden z filosofů, který byl slavný už za svého života. Žid, kterému nacisté nabídli čestné árijství. A on ho odmítl a sehnal si židovskou hvězdu a chodil nakupovat, odmítl dokonce ty mimořádné přídělky pro Němce tam ve Francii a chodil nakupovat jako žid. Odmítl a potom umřel za války. Jeho filosofie byla vítána nacisty, protože trochu odpovídala té jejich ideologii, tak mu to i nabídli, a on to

odmítl. Byl to velký člověk.

Už ani nevím, jak jsem se k tomu Bergsonovi dostal. Už jsem se k němu vrátil přes čas, ano, správně. Svým způsobem Bergson uvedl do Evropy myšlení, na které potom Husserl navázal. Jeho první kniha, která se stala slavnou, je dodnes také přeložena do češtiny. Přeložil to jeden Ukrajinec, který tady žil a pak kolem osmačtyřicátého roku utekl. Česky to vyšlo pod názvem *Čas a svoboda*. Ve francouzštině to má titul *Essai sur les données immédiates de la conscience*, tedy *Esej o bezprostředních datech vědomí*. V tom českém vydání ten nadpis byl dán do podtitulu a ten původní francouzský podtitul byl v českém vydání dán do titulu, tak to prohodili. Takže se to jmenuje *Čas a svoboda*, což je podtitul ve francouzském znění. To je neobyčejně půvabná knížka a také ji doporučuji vaší pozornosti, jestli je tady v knihovně. Je to skvostně napsané. Ten francouzský *esprit* je tam použit tak vynalézavým způsobem na jemné analýzy toho, jak vnímáme čas. Něco skvostného.

Tím tématem se zabýval vlastně celý život. Bergson například v *L'Énergie spirituelle*, *Duchovní energie*, to je zase tak. Nebo má *Durée et simultanéité*, *Trvání a současnost*. Je to komentář k Einsteinově teorii relativity. Kritizuje Einsteina, že je vedle. A bohužel historie ukázala, že vedle nebyl Einstein, ale naopak že vedle byl filosof. Ale to čtení je skvostné. Vřele doporučuju. Prostě ve fyzice vyhrál Einstein. Ale co se stalo s filosofií? Málo platné, i kdyby se řeklo tedy názoru na svět – dneska už nikdo nebere vážně Platóna, a přesto Platón se stále čte. Zejména ve filosofii. Když filosof něco říká, tak vždycky musí být na úrovni své doby. Nemůže tam říkat věci, které ještě nebyly objeveny, anebo věci, které byly objeveny před tisíci lety. Musí říkat to, jaký je současný stav vědy. Takže dneska například, když filosof mluví o světě v astronomickém smyslu, tak musí počítat s velkým třeskem. Když to nedělá, tak je vedle. Například když dneska ještě někdo začne mluvit o nekonečnosti světa v čase nebo v prostoru, tak je vedle. Toho už nikdo nemusí brát vážně, protože ten je nevzdělaný.

Jenže za tisíc let, nebo snad dokonce za padesát let, se ukáže, že velký třesk neplatí. Ale když ten filosof vám teď bude vykládat, jak zapracoval velký třesk do své filosofie, tak přece tím nepadá jeho filosofie. Tím ukazuje, že jeho filosofie je schopna zapracovat všechno, třeba i velký třesk, ne? A filosofie přece nespočívá jenom v tom, že to není snůška velkých třesků a podobných blbostí, které se potom jako blbost ukážou – třeba ne. A není to snůška teorie relativity a velkých třesků a černých děr a tak dále. To tam může být, nevadí. Stejně tak jako u Platóna je ten démiurg. Aristotelés se poškleboval svému učiteli, že tam má démiurga, že to je mýtus a tak dále. To nevadí už dneska. Nikdo na démiurga nevěří, ale Platón je přece něco jiného než jenom jakýsi mýtus o démiurgovi.

Filosofie má svou váhu někde jinde. A že teda sám Bergson odmítl podruhé vydat tu knihu, která kritizuje... Oni mu byli věrní a nevydali to až do 70. let. Skutečně nevydali. A pak ji vydali znova, už dlouho po jeho smrti. Možná také proto, že měl nějaké dědice, kteří byli proti tomu, a když už k tomu neměli co říct, tak snad to vydali potom. To by tak odpovídalo. Ne, to by neodpovídalo, že oni můžou mít jinou dobu, asi 50 let. U nás začalo třeba vydávání v podstatě až poté, co už dědicové nemají co z toho dostávat. To je k politování.

Ještě se teď vrátíme k tomu, co to je ten *fait* *phenomenon*, jak jsme to začali, a k tomu Sofoklovi. Možná uvidíme, jestli to všechno vlastně patří k sobě. A věřte, že to patří k sobě a je třeba to vědět. Možná že příště bych přinesl toho Sofokla a taky bych vám to ukázal. Já nevím, zda to všichni znáte, ale vy jste se s ním asi nesetkali, takže by bylo nejlepší toho *Aianta* si sem vzít. Tam je jakýsi verš, který říká, že věčný čas vynáší – český překlad je nespolehlivý, nepřesný, to si eventuálně ukážeme – vynáší to, co bylo skryté, a pak to zase skrývá. Vynáší to na světlo, tedy na svět, a pak to zase skrývá.

A tradičně se to interpretovalo tak, jak to naznačuje Anaximandros, že je tady *arché*. On říká *apeiron* a *aoriston*, to jest neomezené, neohraňované a *aoriston* je neurčité. A Anaximandros říká: je to to, z čeho věci vznikají a do čeho zanikají. To jest jakási základní rovina, z níž se vynořují věci a zase se do ní zanořují. Když se podíváte na – já nevím, jestli už nebyly vydány ty přednášky Patočkovy o předsocraticích. Ty začal po válce, v osmačtyřicátém roce. Měl takový plán, že bude mít asi deset, patnáct let, kde bude přednášet dějiny filosofie od samého začátku. Došel k Aristotelovi – Aristotelés už byl

jenom začátek. Pak ho z univerzity vyhodili v osmačtyřicátém roce po únoru, v letním semestru. Pak Patočku vyhodili na podzim, takže to bylo jenom takové torzo.

V těch přednáškách o předsofatických – já jsem slyšel jenom některé z nich, poněvadž jsem zatím byl na střední škole, ale potom jsem část už slyšel, a Sokrata zejména jsem slyšel celého. Sokrata vykládal dva semestry, Platóna vykládal čtyři semestry. Takhle to předpokládal. To jsou dějiny filosofie, které mají smysl. Mít přehledovou přednášku o dějinách filosofie, to je dost skandál, který tady u nás probíhal desítky let. Ale vykládat o Sokratovi, který nenapsal jedinou řádku, dva semestry, to už je paráda. A není to tak absurdní, jak byste koukali, co s tím Patočka dělal. My jsme ho hltali převelice.

A tam Patočka dělá věc, kterou samozřejmě jako tehdy ještě mladý muž, po čtyřicítce – nebylo mu tehdy ani čtyřicet – interpretuje Anaximandra fenomenologicky. To, co se doted interpretovalo ontologicky, to jest, že ta věc není, ale je jenom *arché*, a z té *arché* jako z oceánu se teď vynoří jako ostrov ta věc a potom zase zanoří se do oceánu a ostrov je v čudu. Možná že je tam nějaká podzemní hora. Patočka z toho udělá: Ne, vynořuje se to z vědomí. Prostě my o tom nevíme a najednou to je před námi. To je to *arché*, to, z čeho se ty věci vynořují, takže najednou jsou tady, a do čeho se propadají – do naší paměti, nebo i do nepaměti.

Samozřejmě je to naprosto nemožný výklad. Takhle to Anaximandros nemyslel, ani Sofoklés. Ale na to je třeba zapomenout. Koneckonců tady nejde v poslední řadě o to, jak to myslel Anaximandros.

Anaximandros je tady kvůli tomu, abychom my mluvili, mysleli, přemýšleli a také se vyjadřovali kulturním způsobem. Všichni ti předchůdci jsou tady proto, aby naše myšlenky byly kvalitnější. To je jenom taková – Lotovy ženy se vracejí k Anaximandrovi a chtějí ho vyložit přesně tak, jak on to myslel. A co z nich potom je, podívejte se do knih. To jsou ty balvany kamenné soli.

A tedy něco takového také nějak chtěl vyjádřit Sofoklés a mluvil o tom času, který to vynáší, který to – a tam je *fyei*. Čili je to špatný překlad, že vynáší na povrch. *Fyei*, čas rodí věci a pak je skrývá. A pak je zase skrývá.

A teď jsou tady dvě možnosti. Interpretovat to jako analogii toho Anaximandra. To jest, že čas rodí věci, to, co tady nebylo, tak tady je. V tom smyslu, že vznikají nové věci. A pak je divné, že se tam mluví, že skrývá, *kryptei*. My víme z Hérakleita, že když mluví o *fýsis*, tak v jednom zlomku ukazuje, že *fýsis* a *thanatos* patří k sobě.

Samozřejmě básník si může leccos dovolit, jenže filosof si nemůže dovolit číst básníka jako básníka.

Filosof musí číst básníka jako takového předběžného, prvotního, jakéhosi ještě nerozvinutého filosofa. A pak uvidí. Třeba se to nepovede, nebo se to povede.

Heidegger zdůrazňuje, že básnictví a filosofie jsou si velmi blízké a že mají stejné kořeny. Má velkou zálibu v některých básnících, ne ve všech, v takových, kterým říká soubásníci. A sahá po jejich básních, aby tam našel filosofickou inspiraci. Dělá to s Traklem, dělá to s Hölderlinem hlavně, i s některými dalšími.

A vůbec otázkou básnictví se velice zabývá. Já jsem jednou zkusil udělat něco podobného s Holanem a byl to pokus dosti – vynaložil jsem dost energie, ale výsledek se ukázal jako daleko menší, než se dalo očekávat. Ostatně počínal jsem si trochu jinak než Heidegger, to jest nikoliv jako kouzelník, který to tam nejdřív strčí a pak to k údivu davu vytahuje za uši. Musel jsem přiznat, že pokud tam nechci nic strčit, tak to tam není. Respektive to, co z toho vytáhnou, jsme věděli i bez básníka.

Ale tohle ve vědě bývá běžné. Dělal jsem pokusy a ukáže se negativní výsledek. I negativní výsledek se publikuje ve vědě, aby to nikdo nemusel opakovat znovu. Samozřejmě nemůže to být negativní výsledek nicovatý, musí být zajímavý. A já jsem si myslel, že to je zajímavé, co jsem dělal, tak jsem to publikoval. I když o tom už nikdo vlastně neví, ono to vyšlo venku, v Holandsku to bylo vytištěno a česky to vyšlo s chybami. Napsal jsem to kdysi samizdatově a možná to ještě někdo otiskl. Čím jsem starší, mám větší odstup od toho, co jsem kdy napsal. Vždycky, když něco napíšu, tak se mi dělá špatně od žaludku a pak si na to zvyknu a musím si na to zvyknout.

Básnictví tedy může mít, aspoň tvrdí Heidegger, něco, co člověka oslovuje. Do jisté míry oslovuje nejenom člověka vůbec, ale i filosofa. A to je také důvod, proč říkám, že je třeba věnovat pozornost

jazyku, protože vlastně jazyk asi nemohl bez poezie, bez poetického aktu nebo celé řady generací poetických činů vzniknout. Jazyk je spousta poezie. Poezie je vlastně původně tvoření, řecky *poiésis*. Proto je možno tomu věnovat pozornost a také Sofoklovi, který nebyl filosof. Já si myslím, že je možno přistoupit také jinak k tomu textu. Totiž že to, co ten čas rodí, je třeba to, jak ten pes vypadá teď. A před chvílí tady ten současný přítomný pes ještě nebyl. Byl tady ten pes předminulého momentu. Čas vlastně přináší něco, co je ještě skryté a něco nové. Přestože můžeme říct, že ten pes, jak teď tady běží, není ten včerejší pes. Je to ten včerejší pes. Jenže ten včerejší pes byl něco jiného. To byl pes včera, ne ten, co tady teď je, tento pes. A přesto je to nakonec ten pes. Jde o to tohle vzít, že ten dnešní pes není zbytek toho včerejšího psa.

A také ten dnešní pes není včerejším závdavkem. Toto je ten problém a to je filosofický problém. A když říká Sofoklés, že čas rodí, tak vlastně jakoby poeticky říká, že ten čas je strašně důležitý, že nikdo z nás by vlastně nemohl žít z toho, že tu byl před chvílí a před hodinou a včera. To není náš život, který by vyrostl z toho včerejška.

Je to ještě ten čas, který přichází a který nás každou chvíli jakoby rodí. My se každou chvíli musíme znovu a znovu sami sebou stávat. To je zajímavá myšlenka. Ten význam času tady je tak exponován, že skutečně je naprosto nezbytné s tím počítat. A teď celá tahle historie vůbec s časem nepočítá. Jako kdyby tady byla věc mimo čas, *intellectus humanus* mimo čas, *intellectus divinus* mimo čas, a to dějinné je tam úplně ztracené. A my to můžeme odhalit také na základě Sofokla, nejenom na základě hebrejské tradice. Samozřejmě ta hebrejská tradice, ta nám to odhalí daleko lépe, ale to už bude příště.